

**PRIESAGOS -INIS BŪDvardžių IR PRIESAGOS -(IN)IAI
PRIEVEIKSMŲ AKTYVIZACIJA ŠIAURĖS AMERIKOS
LIETUVIŲ KALBOJE**

LIONGINAS PAŽŪSIS

Dvikalbio šnekoje aptinkami interferencijos reiškiniai – tai daugybė įvairiausių lingvistinių kompromisų, kurie orientuoja kalbės raidą kontaktuojančių kalbų konvergencijos linkme. Atliepdamos konkrečioms psichologinėms ir socialinėms subordinacinio bilingvizmo sąlygoms, tokios kompromisinio pobūdžio bendrybės tam tikru mastu išlygina kontaktuojančių kalbų turinio ir raiškos vienetų ryšius, paderina ir supaprastina kalbos srauto sintezės ir analizės taisyklės ir kartu palengvina persijungimą iš vienos kalbos į kitą kalbą. Jos gali atsirasti, perkeliančios tam tikras vienos kalbos reikšmes ir formas į kitą kalbą arba iš tos pačios kalbos parenkant ir aktyvizuojant tokius variantus, kurie geriausiai atitinka kompromisines kalbų kontaktų sąlygas.

Šiuo metu kalbų kontaktų teorijoje, ypač tarybinių lingvistų darbuose, vis primygtiniau akcentuojami antrojo tipo interferencijos reiškiniai¹, kurie yra daug sunkiau apčiuopiami ir todėl iki šiol dar mažai tetryneti, nors kontaktuojančių kalbų konvergencijos procese ne mažiau reikšmingi, negu įvairūs skoliniai, t. y. tiesioginės interferencijos padariniai. Savitų vienodis iš kontaktuojančių kalbų savybių šalinimas ir jų keitimas bendresnio tipo savybėmis (t. y. netiesioginė interferencija) reiškia, kad iš kelių galimų raiškos priemonių aktyvizuojama ta, kuri lengviausiai sugretinama su kita kontaktuojančia kalba.

Iš produktyviausių dabartinės lietuvių kalbos priesagų vedinių savo vartosenos problematiškumu ypač išsiskiria priesagos *-inis* būdvardžiai ir iš jų išvesti priesagos *-iai* prieveiksmai. Šio straipsnio tikslas ir yra patyrinėti šių dviejų priesagų vedinių funkcinių krūvį Šiaurės Amerikos (JAV ir Kanados) lietuvių kalboje išdėstytojo interferencijos supratimo aspektu ir nustatyti jo priklausomybę nuo kontaktuojančių kalbų – anglų ir lietuvių – sąveikos mechanizmo.

Kalbininkai, ypač tie, kuriems rūpi lietuvių kalbos normos kodifikavimo reikalai, kaktakliai bandė ir tebebando „atsakyti į klausimus, kodėl priesagos *-inis* būdvardžiai taip intensyviai plinta dabartinėje kalboje, kurie jų taisyklingi ir reikalingi, kada jų vartojimas ar kitų formų keitimas jais nepateisinamas“². Šios priesagos vediniai ir jų funkciniai sinonimai dabartinėje lietuvių kalboje sudaro „svyravimo zoną“³, kurioje viena raiškos priemonė aiškiai stelbia kitą, perimdama jų funkcinį

¹ Žr. Розенцвейг В. Ю. Языковые контакты (лингвистическая проблематика). Л., 1972; Жлуктенко Ю. А. Лингвистические аспекты двуязычия. Киев, 1974, с. 158; Степанов Ю. С. Современные языковые союзы и методы их изучения. – В кн.: Типология сходств и различий близкородственных языков. Кишинев, 1976, с. 46.

² Kniūkšta P. Priesagos *-inis* būdvardžiai (daryba, reikšmės, gramatiniai sinonimai). V., 1976, p. 5.

³ Dėl termino žr. Принципы описания языков мира. М., 1976, с. 176.

krūvi. Beveik neribota daryba ir gana prieštaringa vartoseną rodo, kad šis procesas priklauso nuo sudėtingos vidinių ir išorinių kalbos raidos veiksnių sąveikos, t. y., kad priesagos *-inis* būdvardžių plitimas yra ne tik „gyvas ir natūralus lietuvių kalbos reiškinys, skatinamas lietuvių kalbos raidos dėsnium“⁴, bet, matyt, taip pat priklauso nuo lietuvių kalbos kontaktų su kitomis kalbomis.

Šiaurės Amerikos lietuvių kalbą galima laikyti savotiška laboratorija šiai priklausomybei tirti: akivaizdus atitrūkimas ir izoliacija nuo dabartinės lietuvių kalbos raidos ir ilgalaikiai tiesioginiai kontaktai su anglų kalba sudaro skirtingą tos pačios kalbos vystymosi sąlygų kompleksą, galintį determinuoti vienokius ar kitokius poslinkius kalbamonoje „svyravimo zonoje“. Juk kitos kalbės interferencija iš principo gali būti lingvistinio reiškinio aktyvizacijos arba retardacijos⁵ priežastimi.

Priesagos *-inis* būdvardžių aktyvumas pirmiausia, žinoma, priklauso nuo pačios priesagos funkcijos dabartinės lietuvių kalbos sistemoje. P. Kniūkšta ją apibūdina šitaip: „Dėl realiosios reikšmės blankumo priesaga *-inis* nuo žodžių darymo priemonės artėja prie formų darymo priemonės ir jos produktyvumas yra beveik neribotas“⁶. Tai gi, tapdama grynai kategorinės būdvardžio reikšmės rodikliu, ji įgyja išimtinį būdvardžio ir kitų funkcinį klasių jungiamosios grandies vaidmenį⁷. Kitaip sakant, iškilus šnekoje funkcinės transpozicijos⁸ reikmei, priesaga *-inis*, būdama mažiausiai susijusi su konkrečia leksine reikšme, yra tinkamiausia morfologinė priemonė, galinti perkelti semantemą iš kitų funkcinį klasių, ypač iš daiktavardžio, į būdvardžio klasę. Tai pagrindinė jos funkcija dabartinės lietuvių kalbos gramatinėje sistemoje.

Tačiau priesagos *-inis* būdvardžių vartoseną dabartinėje lietuvių kalboje yra gerokai apribota: su jais konkuruoja kitos priemonės, tinkamos atributiniam santykiams reikšti. Būtent šioje konkurencijoje, kurią sankcionuoja kalbos sistema, o reguliuoja kalbos norma, ir galimà kontaktuojančios kalbos interferencija.

Surinkta JAV ir Kanadoje gyvenančių lietuvių kalbos medžiaga (daugiausia iš spaudos) rodo, kad ir joje priesagos *-inis* būdvardžiai tolydžio plinta: atsiranda naujų vedinių (iš savų ir skolintų žodžių), įprastiniai vediniai įgyja naują, bendrinės kalbos normos neapbruotą vartoseną, gajūs kai kurie tie patys, kaip ir Lietuvoje, nenorminės vartosenos pavyzdžiai. Kadangi visi šie reiškiniai atsiranda lietuvių ir anglų kalbų kontaktų sąlygomis, anglų kalbos interferencijai reikia laikyti viena iš galimų priesagos *-inis* būdvardžių aktyvizacijos priežasčių.

Anglų kalbos interferencija, aktyvizuojanti priesagos *-inis* būdvardžių vartoseną išėivių kalboje, yra susijusi su produktyviausiu anglų kalbos atributinių žodžių junginių modeliu „atributinis žodis + daiktavardis“. Ši abiem kalbom bendra ir abiejose kalbose didelį funkcinį krūvį turinti sintaksinė kategorija subordinacinio bilingvizmo sąlygomis neretai apriboja kitokio sintaksinio modelio pasirinkimą ir kartu aktualizuoja funkcinės transpozicijos reikmę užimti atributinio žodžio poziciją.

⁴ Kniūkšta P. Min. veik., p. 55.

⁵ Aktyvizacija ir retardacija – dvi priešingos kalbos vieneto funkcinio krūvio kitimo tendencijos.

⁶ Kniūkšta P. Min. veik., p. 86.

⁷ Пг. Кубрякова Е. С., Харитончик З. А. О словообразовательном значении и описании смысловой структуры производных суффиксального типа. – В кн.: Принципы и методы семантических исследований. М., 1976, с. 212.

⁸ Funkcinė transpozicija – semantemos perkėlimas iš vienos funkcinės žodžių klasės į kitą (žr. Гак В. Г. Сопоставительная лексикология (на материале французского и русского языков). М., 1977, с. 222).

ciją. Tokioje situacijoje priesaga *-inis* išskyla kaip tinkamiausia ir ekonomiškiausia priemonė, galinti perkelti semantemą iš kitų funkcinų klasių į būdvardžio klasę, nes ji yra mažiausiai susijusi su kokia leksine reikšme. Induktoriaus vaidmenį interferencijos mechanizme gali atlikti atitinkamos semantikos būdvardžiai ir daiktavardžiai (morfologiškai nežymėta forma), dabartinėje anglų kalboje vartojami atributinio žodžio pozicijoje.

Priesagos *-inis* būdvardžių darybą ir /ar vartoseną dažnai aktualizuoja jų analoginis funkcinis ryšys su tais pažyminiu einančiais anglų kalbos būdvardžiais, kurie yra darybiškai susiję su daiktavardžiu. Šioje grupėje visų pirma minėtini vediniai iš nelietuviškos kilmės daiktavardžių, kurie gali būti laikomi kontaktuojančių kalbų homologais⁹, pvz.: *agresiniai žygiai* V 60 106 (plg. aggressive actions), *atominiai mokslininkai* LB 64 4 (plg. atomic scientists), *čiliniai fašistai* L 76 40 (plg. Chilean fascists), *demokratiniai kanadiečiai* L 76 36 (plg. democratic Canadians), *europinės valstybės* LB 66 20 (plg. European states), *cheminiai* „chemijos pramonės“ *darbininkai* V 62 215 (plg. chemical workers), *istorinė* „istorijos, istorikų“ *draugija* Dr 75 274 (plg. historical society), *kongresiniai* „kongreso“ *rinkimai* L 66 90 (plg. congressional elections), *konstitucinis pataisymas* L 71 21 (plg. constitutional amendment), *kultūrinė delegacija* L 72 22 (plg. cultural delegation), *prezidentiniai rinkimai* V 60 172 (plg. presidential elections), *prezidentinis kandidatas* „kandidatas“ ir prezidentas“ L 71 68 (plg. presidential candidate), *religiniai* „religingi“ *žmonės* L 71 68 (plg. religious people), *sekretorinės išlaidos* „išlaidos, susijusios su sekretoriaus ar sekretorės išlaidumu“ V 74 48 (plg. secretarial expenses). Šitaip darybiškai su daiktavardžiu susiję anglų kalbos būdvardžiai aktualizuoja ir iš lietuvių kalbos sinonimiškų pamatinių daiktavardžių daromų vedinių vartoseną, pvz.: *branduoliniai mokslininkai* V 76 65 (plg. nuclear scientists), *gamtiniai vaizdai* NPP 5 (plg. natural scenes), *kalbotyrinė teorija* LE (plg. linguistic theory), *laipsninis procesas* Dir 76 9 (plg. gradual process), *mokslinės lenktynės* „lenktynės mokslo srityje“ L 71 43 (plg. scientific competition), *pramoninė delegacija* L 72 22 (plg. industrial delegation), *priedinė* „papildoma“ *alga* A1 40 (plg. additional wages), *priedinė informacija* Dr 76 26 (plg. additional information), *vakarinės* „Vakarų“ *šalys* LB 75 5 (plg. Western countries).

Priesagos *-inis* būdvardžio funkcinė reikmė kartais aktualizuojama ir tada, kai atitinkamame anglų kalbos žodžių junginyje pažyminiu eina nedaiktavardinis, bet ir neinherentinis (t. y. netiesiogiai apibūdinantis daiktavardžio referentą)¹⁰ būdvardis, pvz.: *protinė* „psichiatrinė“ *ligoninė* L 76 45 (plg. mental hospital), *savitarpinė pagalba* LB 66 3 (plg. mutual assistance), *saulinė sistema* NPP 54 (plg. solar system), *užsieninis* „užsienio reikalų“ *ministras* L 48 28 (plg. foreign minister), *užsieninė politika* LB 68 17 (plg. foreign policy), *vidiniai* „vidaus“ *reikalai* V 71 192 (plg. internal affairs).

Dabartinė anglų kalba turi palyginti menkai išvystytą vadinamųjų santykinų būdvardžių darybos sistemą. Tačiau jai būdingas kitas semantemos transpozicijos iš daiktavardžio klasės į būdvardžių klasę būdas atributo pozicijai užimti – konver-

⁹ Jeigu tokiuose žodžių junginiuose atributinį žodį laikytume importuotu anglišku elementu, tai jo morfologinėje integracijoje priesagai *-inis* priklausytų anglų kalbos būdvardinės priesagos substituto vaidmuo, pvz., *nuklinis* „branduolinis“ *ginklas* LB 67 29 (< nuclear weapon).

¹⁰ Kadangi lietuvių kalboje santykiniai būdvardžiai paprastai sutapatinami su priesagiais būdvardiniais vediniais, o mums šiuo atveju svarbu ne darybinė, o semantinė būdvardžių charakteristika, vartojamas terminas paimtas iš Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Grammar of Contemporary English. Longman, 1974, p. 259.

sija. Subordinacinio bilingvizmo sąlygomis funkcinu atžvilgiu jam taip pat geriausiai atliepia priesagos *-inis* būdvardžiai, pvz.: *alginis karas* „karas dėl algų (padidinimo)“ Bim 42 (plg. wage war), *čempioninis gėrikas* A1 40 (plg. champion drinker), *džiazinė melodija* LB 70 1 (plg. jazz melody), *džiunglinė tvarka* LB 75 5 (plg. jungle order), *erdvinė* „kosminė“ *stotis* L 76 26 (plg. space station), *gaisriniai nuostoliai* V 60 11 (plg. fire damage), *grožinis tonikas* „tonizuojantis kosmetinis preparatas“ Miz 436 (plg. beauty tonic), *madinis* „būdingas kuriai nors madai“ *siluetas* Land 65 (plg. fashion silhouette), *miestinis busas* „miesto autobusas“ L 66 67 (plg. city bus), *orinis susisiekimas* LB 72 11 (plg. air transport), *naminė* „vidaus“ *politika* LB 68 17 (plg. home policy), *nariniai* „nario“ *mokesčiai* LB 68 17 (plg. membership dues), *pasaulinis čempionas* L 48 151 (plg. world champion), *riešinis* „rankinis“ *laikrodukas* V 61 107 (plg. wrist watch), *skerdykliniai darbininkai* L 48 44 (plg. stockyard workers), *valstijiniai* „valstijų“ *komitetai* L 71 19 (plg. state committees), *varžybė* „varžybų“ *programa* Dir 76 9 (plg. competition program), *vasarinės atostogos* L 76 19 (plg. summer vacation), *žieminis sportas* LB 75 4 (plg. winter sport).

Priesagos *-inis* būdvardžių plitimą išeivių kalboje daugeliu atvejų, žinoma, galima aiškinti ir anglų kalbos žodžių junginių tipo „atributinis žodis + daiktavardis“ struktūriniu semantiniu kalkiavimu, t. y. tokiu kalkiavimo būdu, kai vienu metu siekiama išlaikyti kopijuojamojo modelio struktūrą ir semantiką¹¹. Toks kalkiavimas, iš tikrųjų, iš vienos pusės, atmeta kitus atributinių ryšių raiškai tinkamus sintaksinius modelius, pvz., prielinksnašines konstrukcijas (pvz., *alginis karas* < wage war vietoj *karas dėl algų*, *prezidentinis kandidatas* < presidential candidate vietoj *kandidatas į prezidentus*) arba daigianares atributines konstrukcijas (pvz., *cheminiai darbininkai* < chemical workers vietoj *chemijos pramonės darbininkai*, *užsieninis ministras* < foreign minister vietoj *užsienio reikalų ministras*), iš kitos pusės, determinuoja semantemos parinkimą atributo pozicijai užimti (pvz., *naminė politika* < home policy vietoj *vidaus politika*, *tuojautinė pagalba* < immediate help vietoj *neatidėliotina pagalba*). Anglų kalbos „Adj + N“ tipo junginių kalkėse savaime suprantamas adjektyvinės atributo formos pasirinkimo primygtinumas, pvz., *saulinė sistema* < solar system vietoj *Saulės sistema*. Tačiau kodėl, kalkiuojant „Adj + N“ tipo junginius, atmetamas kurios nors kitos priesagos būdvardis (pvz., *laipsninis procesas* < gradual process vietoj *laipsniškas procesas*, *religiniai žmonės* < religious people vietoj *religingi žmonės*) arba kodėl, kalkiuojant „N + N“ tipo junginius, atributo poziciją užima būtent priesagos *-inis* būdvardis, o ne kiti jo funkciniai sinonimai, pvz., daiktavardžio kilmininkas (pvz., *pasaulinis čempionas* < world champion vietoj *pasaulio čempionas*), šis kalbų sąveikos modelis nepaaiškina. Vadinasi, galima viena išvada: subordinacinio bilingvizmo sąlygomis atsiranda „tendencija atsisakyti varijavimo, ribškieiant tuos pačius sintaksinius ryšius“¹², o iš visų galimų raiškos variantų aktualizuojamas tas, kuris yra paprastesnis ir ekonomiškescnis. Taigi, priesagos *-inis* būdvardžių plitimas yra priklausomas nuo interferencijos tuo, kad ši, aktyvizuodama sintaksinio modelio „atributinis žodis + daiktavardis“ funkcinį krūvį, kartu aktualizuoja semantemos funkcinės transpozicijos į atributo poziciją poreikį, o jis realizuojamas būtent šios priesagos vediniais todėl, kad pačioje lietuvių kalbos sistemoje

¹¹ Žr. Ярцева В. Н. Структурно-семантические кальки в условиях двуязычия. — В кн.: Тезисы научной конференции, посвященной проблеме двуязычия и многоязычия. М., 1969, с. 21.

¹² Розенцвейг В. Ю. Указ. соч., с. 37.

šiai priesagai priklauso gryniausios ir kartu ekonomiškiausios transpozicijos funkcija. Šią išvadą patvirtina visi nenorminės priesagos *-inis* būdvardžių darybos ir/ ar vartosenos atvejai, neabejotinai susiję su kalkiavimu, pvz., tokios angliškos dalinės kalkės, kaip *apartmentinis* „daugiabutis gyvenamasis“ *namas* Dr 67 206 (< apartment house), *departmentinė krautuvė* „universalinė parduotuvė“ L 66 76 (< department store), *juostinis rekorderis* „magnetofonas“ Dr 61 65 (< tape recorder), arba priesagos *-inis* vedinio pamatinio žodžio parinkimo atžvilgiu ženkliai tikrosios kalės, pvz., *daržoviniai* „augaliniai“ *riebalai* L 48 44 (< vegetable oil), *riešinis* „rankinis“ *laikrodukas* V 61 107 (< wrist watch), *sprausminis* „reaktyvinis“ *lėktuvas* LB 67 18 (< jet plane). Be to, ji apskritai paaiškina šios priesagos vedinių aktyvizacijos priklausomybę nuo interferencijos¹³. Šitoks sintaksinės sintezės ir analizės taisyklių supaprastinimas rodo lietuvių kalbos tendenciją prisitaikyti prie kontaktuojančios kalbos, panaudojant ir savo sistemos galimybes, ir kartu atspindi netiesioginės interferencijos esmę.

Dabar galima pereiti ir prie semantemos funkcinės transpozicijos iš būdvardžio į prieveiksmio klasę. Lietuvių kalboje tai pagrindinė priesagos *-(i)ai* funkcija. Priesagos *-(i)ai* prieveiksmai, kaip nurodoma akademinėje „Lietuvių kalbos gramatikoje“, „lengvai daromi iš didžiosios dalies visų būdvardžių, kartais net iš tokių, kurie iš viso nerodo polinkių sudaryti prieveiksnių darybos bazę“¹⁴. Tačiau dabartinėje lietuvių kalboje šios priesagos prieveiksnių daryba ir vartoseną turi ir aiškiai formuluojamų apribojimų: „Bendra dabartinės literatūrinės kalbos taisyklė yra tokia: prieveiksmai su *-(i)ai* iš priesagos *-inis* būdvardžių nedaromi“¹⁵. Ją gina ir akademinė gramatika: „tokių prieveiksnių vartojimą raštuose reikia laikyti atsitiktiniu, nes iš tikrųjų jiems iki šiol kalbininkai net nelinkę pripažinti literatūrinėje kalboje normos teisių“¹⁶. Vietoj jų siūloma vartoti tos pat šaknies prieveiksnius, padarytus iš priesagos *-iškas* būdvardžių, arba kitas raiškos priemonės.

Kuo gi motyvuojamas toks priesagos *-(i)ai* prieveiksnių darybos ir vartosenos apribojimas? „Priesagos *-inis* būdvardžiai dėl savo išskiriamosios reikšmės daiktų apibendrintų ypatybių neišreiškia ir todėl nėra tinkamas pamatas daryti prieveiksniams su priesaga *-(i)ai*“¹⁷, aiškinama P. Kniūkštos monografijoje. Tačiau ryškią išskiriamąją reikšmę, kaip pastebi tas pats autorius, turi ne visi priesagos *-inis* būdvardžiai, o tik vediniai iš būdvardžių, dalyvių ir kelintinių skaitvardžių¹⁸. Vadinasi, nepaisant to, kad norma juos griežtai atmeta, tam tikra jų dalis patenka į „svyravimo zoną“.

Ieškodamas svaresnių priesagos *-(in)iai* vedinių vartosenos motyvų, P. Kniūkšta pastebi: „Dabartinėje kalboje tokių prieveiksnių iš būdvardžių poreikis yra net

¹³ Priesagos *-inis* būdvardžių plitimo tendencija analogiškai gali būti interpretuojama ir lietuvių–rusų dvikalbiškumo Lietuvoje sąlygomis. Santykinų būdvardžių aktyvizacija pastebima ir kai kuriose kitose emigrantų kalbose Šiaurės Amerikoje, pvz., ukrainiečių (žr. Жуктенко Ю. А. К вопросу о проницаемости грамматического строя при взаимодействии языков. – В кн.: Вопросы теории английского и немецкого языков. Киев, 1962, с. 28). Net dabartinės prancūzų kalbos stiliaus puoselėtojai pastaruoju metu nesiliauja smerkę vadinamąjį „adjektyvitą“ – nesakingą santykinų būdvardžių vartoseną (žr. Гак В. Г., Указ. соч., с. 66.). Matyt, ši tendencija yra tipiška daugeliui kalbų, vienaip ar kitaip kontaktuojančių su kita kalba.

¹⁴ Lietuvių kalbos gramatika. V., 1971, t. II, p. 509.

¹⁵ Kniūkšta P. Min. veik., p. 104.

¹⁶ Lietuvių kalbos gramatika. t. II, p. 509–510.

¹⁷ Kniūkšta P. Min. veik., p. 104.

¹⁸ Ten pat, p. 98.

padidėjęs. Ypač dažnai pririekiarieveiksmių iš būdvardžių, kurie vartojami su veiksmažodiniais daiktavardžiais: daiktavardžio vietoj pavartojus veiksmažodį, būdvardžio vietoj turi atsirastirieveiksmis: geras darbas→gerai dirba, galutinis nutarimas→galutinai nutarė. Tokioje pozicijoje gali atsidurti ir priesagos *-inis* būdvardis, šalia kurio nėra įprasto reikalingorieveiksmio: neakivaizdinė pažintis→pažįstu (kaip?), muzikinis auklėjimas→auklėju (kaip?)¹⁹. Šiame aiškinyje pasigendame atsakymų į klausimus: kodėl tokioms funkcinėms transpozicijoms poreikis dabartinėje kalboje padidėjęs, ar jis yra vidinis, t. y. susijęs tik su vidine analogija, ar jis atsirado išorinių kalbos raidos sąlygų įtakoje? Apibendrinamas autorius dar priduria: „Prieveiksmai su *-iniai* pirmiausia plūsta dėl mechaniškorieveiksmių siejimo su būdvardžiais ir dėl minėtų sintaksinių priešasčių (*neakivaizdinė pažintis*→*neakivaizdiniai pažįstu*)“²⁰. Tačiau į esminį klausimą – kas stimuliuoja tokią „mechaniškąrieveiksmių siejimą su būdvardžiais“? – vis dėlto lieka neatsakyta.

Tyrinėjant tokiųrieveiksmių įsigalėjimą Šiaurės Amerikos lietuvių kalboje, matyti, kad atsakymų į iškeltus klausimus reikia ieškoti kontaktuojančių kalbų sąveikoje, t. y. siejant šį reiškinį su netiesiogine anglų kalbos interferencija.

Dabartinėje anglų kalboje yra priesaga *-ly*, kuri funkciniai atžvilgiai atitinka lietuvių kalbos *-(i)ai*. Būdvardį ir atitinkamą priesagos *-ly*rieveiksmį, galima sakyti, sieja papildomosios distribucijos ryšiai, t. y. pirmasis pažymi daiktavardį, o antrasis – veiksmažodį²¹. Taigi priesaga *-ly* atlieka būdvardžio funkcinės transpozicijos arba morfologinės-sintaksinės modifikacijos²² vaidmenį. Teigiama, kad dabartinėje anglų kalboje egzistuoja neribotos galimybės priesagos *-ly*rieveiksmiams darytis iš būdvardžių²³.

Kadangi dabartinėje anglų kalboje semantemos perkėlimas iš būdvardžio įrieveiksmio klasę su *-ly* yra mažiau ribotas, subordinacinio bilingvizmo sąlygomis lietuvių išieivių kalboje neretai iškyla anglų kalbai analogiškos funkcinės transpozicijos reikmė. Ši aktualizacija paliečia ir priesagos *-inis* būdvardžius. Žinoma, lietuvių kalboje galimas kitas tokioms funkcinėms transpozicijoms būdas, kurį siūlo norma, t. y. „tiesioginėsrieveiksmių darybos tipas: kamjėnas + išk + ai“²⁴. Tačiau kalbų kontaktų sąlygomis jo atsisakoma ir pasukama paprastesniu keliu. Priesagos *-(i)ai* pridūrimas, nekeičiant priesagos *-inis* būdvardžio į priesagos *-iškas* būdvardį, yra paprastesnis, ekonomiškesnis, labiau atitinkantis kontaktuojančios kalbos modelio linijinę struktūrą. Tokių dėl anglų kalbos interferencijos daromų priesagos *-(in)iai*rieveiksmių ypač apstu išieivių spaudoje: (...) su žmonėmis *asmeniniai* susitikti sunkiau. V 76 34. (...) privertė Kanadą *atominiai* apsiginkluoti. LB 63 34. Jis atmeta gimdymo kontrolę *besąlyginiai* visiems laikams. V 60 20. (...) amerikiečiai išnaudoja *ekonominiai* ir kišasi *militariniai* į kitų šalių reikalus. LB 63 15. (...) nuosava širdis buvo *chirurginiai* pašalinta. L 76 12. Kovoti reikia *idėjiniai*, o ne ginklais. V 62 231. Tokie banketai vyksta *metiniai*. V 61 202. Tas *moksliniai* jau įrodyta. LB 63 33. (...) išvyksta *nuolatiniai* apsigyventi Floridoje. L 75

¹⁹ Kniūkšta P. Min. veik., p. 106.

²⁰ Ten pat, p. 108.

²¹ Žr. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. Op. cit., p. 284.

²² Žr. Гвишиани Н. Б. Слово на *-ly* как предмет грамматики и фразеологии. Автореф. канд. дис. М., 1976, с. 3.

²³ Žr. Смирницкий А. И. Морфология английского языка. М., 1959, с. 174.

²⁴ Kniūkšta P. Min. veik., p. 108.

26. (...) parlamento rinkimai nieko *pagrindiniai* nepakeitė. L 76 19. (...) jis tik biskelį *paviršutiniai* apdaužytas. L 39 160.(....) *piniginiai* remia kultūrinius darbus... Dr 76 167. Aš į Ameriką atvykau būdamas *religiniai* išauklėtas. L 71 36. Jis neprieštaravo *tiesioginiai* kviečių pardavimui... LB 63 29. Svečių atsilankė *vidutiniai*. V 60 19.

Reikia pridurti, kad dabartinėje anglų kalboje *-ly* prieveiksmių funkcinis diapozonas yra platesnis: gana dažnai jie eina vadinamuoju atžvilgio adjunktū (view-point adjunct)²⁵ ir todėl gali atitrūkti nuo veiksmažodžio ir šlietis prie viso sakinio. Šią funkciją perima ir lietuvių kalbos *-(in)iai* prieveiksmai, pvz.: (...) *biologiniai* visi žmonės yra tokie. V 60 120. Atrodė, jai reikalinga TSRS parama ir *ekonominiai* ir *politiniai*. V 60 26. *Ideologiniai* tarp abiejų kandidatų sunku įžiūrėti kokią skirtumą... Dir 76 10 (...) *kriminaliniai* ji laikoma neprasikaltusi. V 60 248. Abelnai šiai šaliai būtina gerinimas viso gyvenimo *moksliniai*, *politiniai*, *moraliai* ir *socialiai*. V 61 16. *Politiniai*, jis skaito save liberalu. LB 63 46. Kanada kenčia nuo provincializmo *tradiciniai* ir *tarptautiniai*. LB 66 21.

Taigi ir priesagos *-inis* būdvardžių funkcinės transpozicijos į prieveiksmio klasę su priesaga *-iai* aktyvizacija yra susijusi su kontaktuojančios kalbos interferencija. Ji aktualizuoja tokioms funkcinės transpozicijos reikmę, o ši realizuojama funkciniu atžvilgiu paprasčiausiu, ekonomiškiausiu būdu, kuris kartu geriau atitinka kontaktuojančios kalbos modelio linijinę struktūrą.

SUTRUMPINIMAI

Adj	— būdvardis.
Al	— Almenas K. Bėgliai. London, 1965.
Bim	— Birnba A. Istorija klasių kovos Amerikoje. Brooklyn, N. Y., 1925.
Dir	— Dirva. Cleveland.
Dr	— Draugas, Chicago.
L	— Laisvė. Brooklyn, N. Y.
Land	— Landsbergis A. Meilės mokykla. Chicago, 1965.
LB	— Liaudies balsas. Toronto.
LE	— Lietuvių enciklopedija. Boston.
Miz	— Mizara R. Povilas Jurka. Mortos Vilkienės divorsas. Kelias į laimę (romanai). V., 1973.
N	— daiktavardis.
NPP	— New Yorko pasaulinė paroda. Brooklyn, N. Y., 1939.
V	— Vilnis. Chicago.

Skaitmenys po knygų pavadinimų sutrumpinimų rodo tomą ir puslapį, o skaitmenys po laikraščių pavadinimų sutrumpinimų rodo metus ir numerį.

АКТИВИЗАЦИЯ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ С *-INIS* И НАРЕЧИЙ С *-(IN)IAI* В ЯЗЫКЕ СЕВЕРОАМЕРИКАНСКИХ ЛИТОВЦЕВ

Резюме

В работе обсуждается активизация образования и/или употребления прилагательных с суффиксом *-inis* и наречий с *-(in)iai* в языке литовцев, проживающих в Северной Америке, с учетом интерференции английского языка в условиях литовско-английского двуязычия.

²⁵ Žr. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. op. cit., p. 429.

Синтаксическая интерференция английского языка ограничивает выбор синтаксической модели для выражения атрибутивных и адвербиальных отношений и актуализирует необходимость функциональной транспозиции семантемы в функциональные классы прилагательных и наречий, причем для перевода семантемы в данные функциональные классы используются именно эти суффиксы, являющиеся самыми „выразительными“ носителями общекатегориальной семантики. Делается вывод, что в условиях субординативного двуязычия проявляется тенденция к отказу от вариаций при выражении одних и тех же синтаксических отношений, причем сложные правила выбора заменяются более простыми и более экономными.